

Altijd in de buurt!

KEUZES VOOR EEN BETER OVERIJSSEL

Dichtbij, Duurzaam, Doen!

Verkiezingsprogramma 2019 - 2023

Altijd in de buurt!

1. Samen voor Overijssel	4
2. Trends en ontwikkelingen	6
3. Samenleven in Overijssel	8
<i>Keuzes voor een beter Overijssel</i>	<i>9</i>
3.1. Waarden en tradities	9
3.2. Noaberschap, burgerschap en omzien naar elkaar	9
3.3. Respect voor elkaar	11
3.4. Verschillende regio's met eigen identiteit	11
4. Bruisende steden en vitaal platteland	12
<i>Keuzes voor een beter Overijssel</i>	<i>13</i>
4.1. Wonen (buurt, dorp, wijk), winkelen en recreëren	14
4.2. Duurzame energie	15
4.3. Transformatie van steden	15
4.4. Verduurzamen landelijk gebied	15
4.5. Voorzieningen	17
5. Niemand buitenspel	18
<i>Keuzes voor een beter Overijssel</i>	<i>19</i>
5.1. Werk voor iedereen	19
5.2. Human Capital Agenda	20
5.3. Onderwijs en arbeidsmarkt	20
5.4. Mensen met afstand tot de arbeidsmarkt	21
5.5. Vrijwilligerswerk en mantelzorg	21
6. MKB: motor van onze economie	22
<i>Keuzes voor een beter Overijssel</i>	<i>22</i>
6.1. MKB, familie- en gezinsbedrijven	24
6.2. Bedrijventerreinen en topwerklocaties	24
6.3. Bereikbaarheid over weg, water en spoor	25
6.4. Innovaties en kennis	25
6.5. Vrijtijdseconomie	26
7. Samen in beweging	28
<i>Keuzes voor een beter Overijssel</i>	<i>29</i>
7.1. Sport- en culturele evenementen	29
7.2. Breedtesport en talentontwikkeling	29
7.3. Recreatie, fiets en wandelroutes	31
7.4. Gezond leven	31
8. Dienstbaar bestuur	32
<i>Keuzes voor een beter Overijssel</i>	<i>32</i>

1

Samen voor
Overijssel

CDA

2

Trends en
ontwikkelingen

3

Samenleven
in Overijssel

4

Bruisende steden
en vitaal platteland

5

Niemand
buitenspel

6

MKB: motor van
onze economie

7

Samen in
beweging

8

Dienstbaar
bestuur

Samen voor Overijssel

We zijn als CDA trots op wat we in de afgelopen jaren samen met inwoners, ondernemers, maatschappelijke organisaties en coalitiepartners hebben bereikt voor Overijssel. Met dit verkiezingsprogramma, voor de periode 2019-2023, bouwen we voort op wat we samen in gang hebben gezet. En we focussen op nieuwe speerpunten voor een beter Overijssel.

RUIMTE VOOR INITIATIEF

We kiezen er bewust voor om niet alles in beton te gieten. Trends en ontwikkelingen volgen elkaar razendsnel op. De komende periode is er dan ook ruimte nodig om op actuele ontwikkelingen in te spelen. Bovendien willen we inwoners, ondernemers en maatschappelijke organisaties uitnodigen om hun inbreng te leveren. Om zelf met (gezamenlijke) initiatieven te komen. Maar ook door hen nauw te betrekken bij, en te verbinden aan ontwikkelingen die door de provincie in gang worden gezet. Op die manier wil het CDA vertrouwen geven aan de samenleving om samen de beste resultaten te realiseren.

BOUWEN

Kortom: we willen samen bouwen aan een beter Overijssel. Aan een sterke en ondernemende samenleving. Bouwen aan bereikbaarheid, ook digitaal. Aan verduurzaming van het landelijk gebied. Bouwen aan leefbare dorpen en steden. Aan een innovatieve regionale economie, waarin iedereen meedoet. Bouwen aan innovatie in de agrarische sector. Aan ruimte voor Nieuwe Energie. Aan een asbestvrij Overijssel. Bouwen aan huizen voor jongeren en natuurlijke aanwas van dorpen en kernen. Aan versterking van stadscentra. En bouwen aan een sterke MKB-sector

BETER OVERIJSSSEL

In dit verkiezingsprogramma maken wij keuzes voor een beter Overijssel. Keuzes die ervoor zorgen dat inwoners van Overijssel zich thuis blijven voelen. En dat anderen hier graag komen wonen. Keuzes, die er ook voor zorgen dat bedrijven zich aan Overijssel blijven binden en dat er ruimte is voor starters en nieuwvestiging. Keuzes ook, die ervoor zorgen dat we zorgvuldig omgaan met onze prachtige natuur,

mooie landschappen en de unieke identiteit en streekeigen cultuur van de verschillende regio's. Keuzes, die passen binnen het Overijsselse noaberschap en omzien naar elkaar.

1

Samen voor
Overijssel

2

Trends en
ontwikkelingen

CDA

3

Samenleven
in Overijssel

4

Bruisende steden
en vitaal platteland

5

Niemand
buitenspel

6

MKB: motor van
onze economie

7

Samen in
beweging

8

Dienstbaar
bestuur

Trends en ontwikkelingen

Het CDA Overijssel ziet een aantal belangrijke trends en ontwikkelingen, die de komende jaren van invloed zijn op onze ambities en prioriteiten:

- Onder invloed van de opwarming van de aarde, uitputting van grondstoffen, het dichtdraaien van de Groningse gaskraan en afnemende biodiversiteit, zien we vier grootschalige veranderingen (zogenaamde transities):
  - *De uitstoot van broeikasgassen moeten we verminderen door het verduurzamen van de energievoorziening, verkeer en vervoer, van de landbouw en het landgebruik (klimaatmitigatie).*
  - *We moeten onze leefomgeving klimaatbestendig maken (klimaatadaptatie).*
  - *We moeten zuiniger omgaan met grondstoffen en inzetten op hergebruik (circulaire economie).*
  - *We moeten inzetten op verduurzamen van het landelijk gebied en de agro & foodsector. De versterking van de biodiversiteit heeft een hoge prioriteit (verduurzaming).*

- Er is nu sprake van hoogconjunctuur. Maar we moeten rekening houden met de effecten van de Brexit en de toenemende eis om CO2-arm te produceren.
- De digitale technologie, de vierde industriële revolutie, is volop gaande en heeft invloed op de manier waarop

we leven en ondernemen. Toegenomen connectiviteit en data-uitwisseling zorgen voor nieuwe producten en dienstverleningsconcepten, ook in mobiliteit. Dit is van grote invloed op de arbeidsmarkt.

- Demografische ontwikkelingen, zoals dubbele vergrijzing, hebben effecten op de zorgvraag en de woning- en arbeidsmarkt. Het is belangrijk dat jongeren in Overijssel blijven wonen en werken. Overijssel zal te maken krijgen met een toenemend aantal vluchtelingen en immigranten.
- Veranderingen zorgen voor “winnaars” en “verliezers” en kunnen leiden tot toenemende polarisatie, tweedeling en gevoelens van onbehagen. Groepen mensen ervaren scheidslijnen tussen allochtoon en autochtoon, arm en rijk, hoog- en laagopgeleid en tussen “volk” en “elite”.
- Het gevaar van toenemende ondermijnende criminaliteit, dit uit zich onder meer in meer illegale wietkwekerijen, witwaspraktijken en dumping van drugsafval.
- De trend van participatiesamenleving zet door. De overheid doet een toenemend beroep op de zelf/samenredzaamheid van burgers, die hun zorg- en vrijwilligerstaken moeten zien te combineren met betaald werk.
- Mensen hebben steeds meer de wens aan regie op eigen leven en leefomgeving, waarbij het vertrouwen in de overheid niet altijd meer vanzelfsprekend is.

Deze invloedrijke trends en ontwikkelingen hebben we meegenomen bij de ambities, keuzes en uitvoerbare plannen voor een sterke Overijsselse samenleving, die in de volgende hoofdstukken worden uitgewerkt. Dichtbij, Duurzaam, Doen!

1

Samen voor
Overijssel

2

Trends en
ontwikkelingen

3

Samenleven
in Overijssel

CDA

4

Bruisende steden
en vitaal platteland

5

Niemand
buitenspel

6

MKB: motor van
onze economie

7

Samen in
beweging

8

Dienstbaar
bestuur

Samenleven in Overijssel

Keuzes voor een beter Overijssel

Waarden en Tradities

1. Het CDA is er een warm voorstander van dat gedeelde waarden en tradities herkenbaar zijn en blijven. Dus handen af van paasvuren, carbidschieten en tradities waarbij mensen saamhorigheid beleven.

Noaberschap, burgerschap en omzien naar elkaar

2. CDA omarmt initiatieven uit de samenleving, die gericht zijn op ontmoeting, verbinding en gemeenschapszin in verschillende regio's. Vooral als ze de regionale identiteit en streek eigen cultuur versterken. We blijven daarom financiële steun verlenen aan sociale evenementen, streektaal en monumenten (ook religieus erfgoed) die deze identiteit versterken.
3. Burgerschap betekent rechten én plichten. Het CDA wil dat alle kinderen in Overijssel tijdens hun middelbare schooltijd ten minste een keer deelnemen aan het programma burgerschap & democratie op het Provinciehuis, waarin de kernwaarden van de Grondwet en respectvol samenleven centraal staan.
4. Het CDA wil samen met het bedrijfsleven, maatschappelijke organisaties en het onderwijs de maatschappelijke diensttijd stimuleren.

3.1 Waarden en Tradities

Veel mensen voelen onvrede bij de politiek van vandaag. Politiek lijkt te gaan over vastgeroeste standpunten, technische doorrekeningen en managementtaal. Wij willen in plaats daarvan duidelijke keuzes maken op basis van gedeelde waarden en de betekenis van rechtvaardigheid in onze samenleving. Daarbij geven wij aan wat er vanuit onze christendemocratische visie op de samenleving beter kan of anders moet. Het CDA is bovendien een volkspartij: het is onze missie om mensen écht te laten zien dat ze vertegenwoordigd zijn in de politiek. Door een luisterend oor te hebben voor wat er leeft, kritisch te zijn waar dat nodig is, zorgen van mensen over te brengen in het provinciale bestuur en constructief te werken aan oplossingen. Deze keuzes maken we voor de provincie Overijssel, die we nog beter willen doorgeven aan onze kinderen en kleinkinderen.

3.2 Noaberschap, burgerschap en omzien naar elkaar

Wij kiezen voor een beter Overijssel met perspectief. Dat perspectief begint bij de waarden en tradities die we met elkaar delen. Als we zeker en duidelijk zijn over die waarden en tradities bouwen we aan onze samenleving. Als we "nee" durven zeggen tegen het onfatsoen, de mateloosheid en

Samenleven in Overijssel

Keuzes voor een beter Overijssel

het doorgeschoten individualisme, bouwen we een sterke samenleving, waarin respect en saamhorigheid de norm zijn en gemeenschapszin de belangrijkste waarde. Zo zeggen we “ja” tegen noaberschap en omzien naar elkaar. Naast het belang van gedeelde waarden zijn onderlinge spelregels nodig om met elkaar samen te leven. Burgerschap vraagt om een gedeeld besef van waarden, normen, rechten en plichten.

Onze waarden zijn geïnspireerd door het christendom.

Waar normen met de tijd veranderen, vormen de christelijke waarden voor het CDA een blijvend houvast: respect, gespreide verantwoordelijkheid, publieke gerechtigheid, solidariteit, rentmeesterschap en naastenliefde.

Burgerschap wordt gevormd door de directe leefomgeving: Daarnaast spelen onderwijs, sociale contacten, verenigingen, maatschappelijke organisaties en kerken een belangrijke rol.

Burgerschap wordt gevoed door de sterke verbinding met de Nederlandse kernwaarden, zoals gedefinieerd in onze Grondwet. Historisch besef, de beleving van tradities en het respect voor hetgeen onze voorouders met elkaar hebben opgebouwd bevorderen saamhorigheid en onze identiteit. Symbolen als het Koninklijk Huis, de vlag, de Twentse paasvuren en Overijsselse Hanze verbinden. Daarbij zorgen gemeenschappelijke nationale en religieuze feest- en herdenkingsdagen voor een gevoel van herkenning en verbinding.

We willen jongeren actief betrekken bij de samenleving.

Landelijk zetten wij in op een maatschappelijke diensttijd.

In Overijssel willen wij de maatschappelijke stage samen met het bedrijfsleven, maatschappelijke organisaties en het onderwijs stimuleren.

3.3 Respect voor elkaar

De gedeelde waarden en tradities zijn niet vrijblijvend.

Verworven vrijheden worden begrensd door verantwoordelijkheid en respect voor elkaar. Voorbeelden zien we dagelijks om ons heen. Op internet en sociale media is de vrijheid van meningsuiting voor sommigen een vrijbrief om anderen te beledigen of te kwetsen. Hulpverleners hebben steeds vaker te maken met agressiviteit. Dit vinden we een zorgelijke ontwikkeling. Op sommige plaatsen bewegen mensen met onherkenbare gezichten in anonimiteit.

Vluchtelingen zijn op drift en op zoek naar veiligheid, vanwege het onder druk staan van mensenrechten zoals vrijheid van meningsuiting, geaardheid en godsdienst in hun eigen land. De moeizame integratie van sommige nieuwkomers roept spanningen en vragen op over onze eigen identiteit. Wij leggen ons niet neer bij die somberheid en strijden voor deze kernwaarden van onze grondwet.

3.4 Verschillende regio's met eigen identiteit

Overijssel is een prachtige provincie met een veelzijdig en

afwisselend landschap. Er zijn vitale dorpen, bruisende steden en drie grote stedelijke netwerken; Twente, Zwolle-Kampen en Deventer-Stedendriehoek. Met sterke lokale en regionale gemeenschappen. Een sterke samenleving in Overijssel begint bij vitale gemeenschappen in dorpen en steden, waar mensen meedoen en naar elkaar omzien. In die samenleving stellen we grenzen zodat mensen zich veilig en thuis voelen. Daarbij zijn ze meer baas over hun eigen leven en eigen omgeving. Niemand staat buitenspel. Wij willen dat de mensen zich thuis voelen in de verschillende regio's, Twente, Salland, Vechtdal, IJsseldelta en Noordwest-Overijssel. Regio's met een eigen identiteit en een streekeigen cultuur. Hier horen ook het immaterieel erfgoed bij zoals streektaal, folklore en de oude ambachten zoals rietsnijden. Het CDA vergeet het monumentale en religieus erfgoed niet.

1

Samen voor
Overijssel

2

Trends en
ontwikkelingen

3

Samenleven
in Overijssel

4

Bruisende steden
en vitaal platteland

5

Niemand
buitenspel

6

MKB: motor van
onze economie

7

Samen in
beweging

8

Dienstbaar
bestuur

Bruisende steden en vitaal platteland

Keuzes voor een beter Overijssel

Wonen

1. Het CDA maakt zich sterk voor duurzame woningbouwprogramma's, waarbinnen ruimte is voor woningen voor de natuurlijke aanwas van dorpen en kernen.
2. Het CDA kiest voor voldoende huisvesting voor jongeren en wil eigenwoningbezit stimuleren met de starterslening.
3. Het CDA wil naar behoefte ouderenhuisvesting (met zorg) en eenpersoonshuishoudens in de regionale woningbouwprogramma's.
4. Het CDA wil meedenken en voorbeeldplannen voor proefprojecten stimuleren, die antwoord geven op de nieuwe functie van winkelcentra in steden en dorpen.

Duurzame Energie

5. Het CDA wil met gemeenten, sportverenigingen en betrokken partijen een actieprogramma opstellen om scholen, sportaccommodaties en dorpshuizen zo energieneutraal mogelijk te maken.
6. Het CDA kiest voor een wijkaanpak met gemeenten en andere strategische partners zoals Enexis en Cogas om minimaal 100 wijken in Overijssel energieneutraal te maken.
7. Het CDA wil meerdere projecten met restwarmte en warmtenetten in de gebouwde omgeving ondersteunen. Hier ligt een taak van de regionale netbeheerders die verantwoordelijk zijn voor de infrastructuur.
8. Het CDA kiest voor innovaties en proefprojecten om de energietransitie te versnellen, bijvoorbeeld bio-energie, mestverwaarding en het gebruik van waterstof.
9. Het CDA wil dat de komende jaren samen met partners onderzoek gedaan wordt naar de mogelijkheden om bij grote infrastructurele projecten op een duurzame manier energie op te wekken. De IJsseldijk tussen Olst en Zwolle is daar een voorbeeld van.
10. Het CDA wil in Overijssel samen met medeoverheden, bedrijfsleven, maatschappelijke organisaties en burgers uitvoeringsprogramma's klimaat en energie ontwikkelen.
11. Het CDA kiest vanwege de ruimtelijke effecten voor het stimuleren van zonne-energie op (bestaande) daken (in combinatie met het verwijderen van asbestdaken), stortplaatsen en geluidsschermen.
12. Het CDA is voor plaatsen van grote windturbines op bedrijventerreinen en de aangewezen locaties in de omgevingsvisie, waarbij naast grondeigenaren ook de mensen in de omgeving meeprofiteren.
13. Het CDA wil aandacht en ruimte voor betaalbare initiatieven van onderop die bijdragen aan het versnellen van de energietransitie.
14. Het CDA is voor innovaties en proefprojecten voor de energietransitie zoals bio-energie, waterstof en opslag

van hernieuwbare energie. Hiervoor is opwekking van groene elektriciteit een voorwaarde. Het CDA wil, op basis van de opgestelde visie op de ondergrond, op korte termijn een verkenning naar innovaties in de bodem/met de bodemschatten.

Transformatie van steden

15. Het CDA wil samen met gemeenten en bedrijfsleven blijven investeren in de ruimtelijke kwaliteit van steden, zoals vernieuwing van de binnensteden, het versterken van stationsomgevingen en het revitaliseren van bedrijven-/kantoorterreinen. De Herstructurerings Maatschappij Overijssel (HMO) krijgt hiervoor extra middelen.

Verduurzamen landelijk gebied

16. Het CDA steunt initiatieven om de productie van voedsel te vernieuwen en ketens te verkorten, zodat de agrarische sector nog duurzamer, gezonder en concurrerender wordt.
17. Het CDA pleit voor een omgevings- en functiegerichte aanpak: kijk aan de hand van landschapkenmerken naar het gebied en past daar de keuzes voor regionale economie en landbouw op aan.
18. Het CDA wil voor de toekomst van de agrarische sector een investeringsregeling voor jonge bedrijfsopvolgers.
19. Het CDA wil dat natuur en landschapsbeheer zoveel mogelijk wordt uitgevoerd door het lokale (agrarische) bedrijfsleven. Hierbij verdienen landgoedeigenaren en boseigenaren ruimte om te ondernemen.
20. Het CDA wil leegstand tegengaan door de opdracht aan de HerstructureringsMaatschappij Overijssel (HMO) te verbreden. Naast bedrijventerreinen en kantoorlocaties wil het CDA de kennis en kunde van de (HMO) ook inzetten voor het oplossen van leegstand problemen in winkelgebieden in de dorpen en kernen, agrarische gebouwen en recreatieparken.
21. Het CDA wil het karakteristieke landschap en de prachtige natuur in Overijssel behouden en versterken. Daarbij kiezen wij voor een compact Natuurnetwerk Nederland (NNN). Het CDA wil inzetten op nieuwe thema's zoals "Natuur en economie" en "Natuur dichtbij".
22. Het CDA wil met de waterschappen, gemeenten, de agrarische sector en andere partners de kansen verkennen voor regionale programma's gefinancierd door (het nieuwe Europese) Gemeenschappelijk Landbouw Beleid en andere Europese programma's.
23. Het CDA wil dat de waterveiligheid gegarandeerd is. Prioriteit hebben plannen die de gevolgen van klimaatverandering kunnen opvangen.

Bruisende steden en vitaal platteland

Keuzes voor een beter Overijssel

4.1 Wonen

Een sterke samenleving begint bij bruisende steden en vitale dorpen. Mensen willen veilig wonen, kunnen winkelen en recreëren. Juist nu de economie aantrekt, wordt goed zichtbaar dat de woningmarkt niet op orde is. Wachtlijsten voor de sociale huurwoningen zijn lang en er zijn te weinig huurwoningen in het middensegment. In sommige steden is de huizenmarkt alweer overspannen geraakt, terwijl voor starters de vooruitzichten niet rooskleurig zijn. Woningbouwcorporaties moeten door het Rijk in staat worden gesteld om weer meer huizen te bouwen.

De woningbouwprogramma's moeten zich richten op kwalitatief goede, duurzame en betaalbare woningen. Daarnaast krijgt ook het herstructureren/transformeren van bestaande woningen prioriteit.

Binnen stedelijke netwerken Twente (Enschede, Hengelo, Almelo, Oldenzaal en Borne), Zwolle-Kampen en Deventer-Stedendriehoek vervullen de vijf grote steden een centrumfunctie. Deze steden vormen belangrijke knooppunten in de Overijsselse economie en samenleving. Overigens complementeren de overige steden en dorpen de woningbouwopgave. Per regio stemmen Rijk, provincie en gemeenten woningbouwprogramma's af. In de plannen is voldoende ruimte voor de natuurlijke aanwas van dorpen

en kernen en worden voldoende woningen gepland en gebouwd.

Overijssel moet aantrekkelijk blijven voor jongeren. Het CDA vraagt daarom aandacht voor betaalbare starterswoningen. Via startersleningen willen we stimuleren dat jongeren hun eerste woning kunnen kopen.

Ouderen willen graag blijven wonen in Overijssel. Het CDA wil in de regionale woningbouwprogramma's voldoende flexibiliteit, waardoor ouderen een passende woning kunnen vinden (met of zonder zorg) en er ook voldoende passend

aanbod is voor eenpersoonshuishoudens. De provincie bevordert dat woningen voor senioren meer mogelijkheden krijgen voor domotica, digitale zorg en dienstverlening. De veranderende vraag van consumenten en toeristen en de digitalisering (internetaankopen) vraagt om een nieuwe inrichting van winkelcentra in steden en dorpen. Gemeenten spelen daarop in door stads- en dorpscentra te vernieuwen. De consumenten van nu willen iets beleven, niet alleen maar winkelen. Zij willen ook anderen ontmoeten op een terras of in een restaurant. Energiezuinig wonen moet gestimuleerd worden. De bestaande woningen zullen net als nieuwe woningen in 2035 CO₂-neutraal moeten zijn. Dit is onderdeel van onze "Duurzame Groei Agenda". (Zie economie en bereikbaarheid)

4.2 Duurzame Energie

Als we de afgesproken doelen voor Nieuwe Energie willen halen, zullen we ons hiervoor fors in moeten zetten. Het CDA is bereid te doen wat nodig is om deze doelen te halen. Het CDA onderschrijft de (inter-)nationale doelstellingen gericht op verduurzaming van de energievoorziening en vermindering van uitstoot van broeikasgassen. Ook in Overijssel moeten we in 2030 49% minder broeikasgassen uitstoten. De provincie heeft een belangrijke taak om te borgen dat – gegeven initiatieven van inwoners, ondernemers en gemeenten – deze doelstelling wordt gehaald.

Het CDA zet in op een aantal concrete acties om deze doelstellingen te realiseren. Naast het energieneutraal maken van woningen, kiezen we voor het energieneutraal maken van maatschappelijk vastgoed en wijken en willen we aan de slag met warmteprojecten.

Als eerste willen we schoolgebouwen, sportaccommodaties en dorpshuizen energieneutraal maken. Vanwege een slecht binnenklimaat en een laag energielabel van met name scholen is hier veel winst te behalen. Gebouwen

worden duurzamer, het binnenklimaat wordt gezonder en de Overijsselse bouw- en installatiebranche krijgt door een grote hoeveelheid werk om dit te realiseren een mooie economische impuls.

Als we de gestelde doelen willen halen, moet er ruimte geboden worden aan de initiatieven van onze inwoners. Denk aan lokale energiecoöperaties en andere duurzame initiatieven. Dit is de beste waarborg om de plannen 'haalbaar en betaalbaar' te laten zijn. Het CDA wil voorkomen dat de energierekening van burgers en bedrijven nodeloos hoog op loopt en zet in op energiebesparing en het beoordelen van extra investeringen op basis van milieurendement.

Het CDA wil dat de komende jaren samen met partners onderzoek gedaan wordt naar de mogelijkheden om bij grote infrastructurele projecten op een duurzame manier energie op te wekken. De IJsseldijk tussen Olst en Zwolle is daar een voorbeeld van.

In heel Overijssel wil het CDA samen met medeoverheden, bedrijfsleven, maatschappelijke organisaties en burgers uitvoeringsprogramma's klimaat en energie ontwikkelen. De provincie speelt hierin een belangrijke rol. In de omgevingsvisie wordt aandacht besteed aan de inrichting van de energievoorziening van de toekomst. Met extra middelen voor het programma "Nieuwe Energie" en het Energiefonds wil het CDA bijdragen aan de uitvoering en daarmee aan het halen van de resultaten. De keuzes moeten haalbaar, betaalbaar en uitvoerbaar zijn. Het CDA kiest vanwege de ruimtelijke effecten voor het stimuleren van zonnepanelen op (bestaande) daken. Er moeten regelingen komen die gebouw eigenaren stimuleren en ondersteunen asbest te verwijderen.

Het CDA is voor plaatsen van grote windturbines op bedrijventerreinen en de aangewezen locaties in de omgevingsvisie, waarbij naast grondeigenaren ook de mensen in de omgeving meeprofiteren.

Wat betreft het Nationaal Landschap Noordoost-Twente kan bezien worden of de buitengrens van het gebied, op basis van de gewenste kernkwaliteiten en gedragen plannen, in afstemming met partners en inwoners enigszins aangepast kan worden.

Als het gaat om kleine windmolens tot 20 meter stelt het CDA voor om buiten de Nationale landschappen, Natuurnetwerk Nederland (NNN) en gebieden met de kernkwaliteit openheid wordt voorgesteld een verkenning te doen. De uitkomsten zullen in de omgevingsvisie afgewogen moeten worden. Het CDA maakt zich sterk richting het Rijk en Tennet om de hoogspanningsleiding door het Nationaal Landschap IJsseldelta onder de grond te krijgen.

Het CDA is voor innovaties en proefprojecten voor de energietransitie zoals bio-energie of waterstof. Hiervoor is opwekking van groene elektriciteit een voorwaarde. Het CDA wil, op basis van de opgestelde visie op de ondergrond,

op korte termijn een verkenning naar duurzame en veilige bodem innovaties en verantwoordelijkheden met betrekking tot de bodemschatten.

4.3 Transformatie van steden

Steden vormen belangrijke knooppunten in de Overijsselse economie en samenleving. In de stad komen veel opgaven samen zoals duurzaamheid, ruimtelijke kwaliteit en klimaatadaptatie. Bij de inrichting van de openbare ruimte wil het CDA hier rekening mee houden. Binnen de stedelijke netwerken willen we aansluiten bij de energie van burgers en ondernemers en ruimte geven aan initiatieven. Er lopen meerdere succesvolle projecten met deze manier van werken zoals 'De Woonkeuken' en 'De Stadsbeweging'. Het CDA wil dat de provincie een retailvisie opstelt waarin een concentratie-opgave is opgenomen en een plan hoe te komen tot een vitale winkelstructuur. De provincie vraagt gemeenten hun retailvisies te actualiseren en in regionaal verband af te stemmen.

4.4 Verduurzamen landelijk gebied

Onze boeren en tuinders leveren een grote bijdrage aan onze economie. Zij zorgen voor gezond, veilig en goed voedsel en de mooiste bloemen en planten voor consumenten over de hele wereld. Bovendien spelen zij een belangrijke rol bij het duurzaam beheren van het Overijssels landschap. Veel boeren en tuinders hebben decennia oude en trotse familiebedrijven die hechten aan waarden als duurzaamheid, goed werkgeverschap en het creëren van waarde voor de samenleving. Onze land- en tuinbouwsector is ook een innovatieve sector. Daarbij past het bieden van kansen aan agrarische ondernemers, die een extra bijdrage willen leveren aan de kwaliteit.

Daarbij past ook dat we niet langer focussen op schaalvergroting en maximalisatie van productie, maar veel meer inzetten op kwaliteit en draagvlak. Kansen zijn er op het gebied van ecologische landbouw, het verbeteren van de biodiversiteit en bodemvruchtbaarheid en de energietransitie. Ook de budgetten uit het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid van Europa stimuleert deze kansen. Vanwege mogelijk regionale budgetten wil het CDA dat de provincie met de waterschappen, gemeenten, de agrarische sector en andere partners de kansen verkent voor regionale programma's. Hierbij is het van belang dat er langjarige verdienmodellen onder liggen. Er moet ruimte blijven om te ondernemen. Uitdagen en het creëren van kansen om een bijdrage te leveren aan de kwaliteit van het landelijk gebied heeft de voorkeur boven opleggen van bovenaf. Het CDA kiest voor verleiden en belonen. Het versterken van de kwaliteit van het platteland draagt bij aan de kansen die ook andere dragers van het landschap krijgen, zoals natuur en recreatie. Zo ontwikkelt zich een vitaal platteland. Het CDA pleit voor een omgevings- en functiegerichte aanpak: kijk aan de hand van landschapkenmerken naar het gebied en pas daar de regionale economie en landbouw op aan. Zo blijft het kleinschalige Overijsselse landschap behouden. Bij vormen van schaalvergroting horen tegenprestaties, die de kwaliteit van het platteland verbeteren. Voorlichting aan jongeren en basisscholen door de sector in samenwerking met maatschappelijke organisaties en

scholen ondersteunt het draagvlak. Het agrarisch onderwijs zal zich meer moeten richten op innovatie en duurzaamheid. Voor de toekomst van de agrarische sector willen wij een investeringsregeling voor jonge bedrijfsopvolgers, zodat jonge ondernemers een eerlijke kans krijgen om een bedrijf te starten of het ouderlijk bedrijf voort te zetten. Voor de kwaliteit en vitaliteit van het platteland is het van belang dat natuur- en landschapsbeheer zoveel mogelijk wordt uitgevoerd door het lokale (agrarische) bedrijfsleven. Te denken valt aan agrarisch natuurbeheer en Groene- en Blauwe Diensten. Er moet opnieuw gekeken worden naar de budgetten en verantwoordelijkheden in een verkenning. Het CDA is ervoor om de provinciale bevoegdheden zowel beleidsmatig als financieel te vergroten. Overijssel is voortvarend aan de slag gegaan met de opgave in de Natura2000 gebieden. Er is veel gevraagd van in- en omwonenden. Duidelijkheid over de kansen en mogelijkheden op de lange termijn zijn belangrijk voor de (agrarische) bedrijven rond de Natura2000 gebieden. Het agrarisch natuurbeheer rond Natura 2000 gebieden kan bijdragen aan de verbinding van economie en ecologie. De provincie moet, ook zakelijk, blijven meedenken en -helpen bij het realiseren van gedragen plannen van onderop die een bijdrage leveren aan de omgevingskwaliteit en de sociaaleconomische ontwikkeling rondom deze gebieden.

Natuur- en landschap

Overijssel is een groene provincie met karakteristieke natuur

en landschap. Het CDA wil dit behouden en versterken. Daarbij kiezen wij voor een compact Natuurnetwerk Nederland (NNN). Kwaliteit gaat voor kwantiteit. Een vitaal platteland vraagt ons om de grenzen van de regelgeving op te zoeken om het mogelijk te maken om ook rondom natuurgebieden te ondernemen. Het CDA wil inzetten op nieuwe thema's zoals "Natuur en economie" en "Natuur dichtbij". Het bewaken van het evenwicht door beheer van vos en wolf blijft nodig. Landgoederen en bosgebieden zijn de parels van de provincie. Landgoedeigenaren en boscigenaren verdienen ruimte om te ondernemen. Dit kan onder meer door gebiedsgerichte plannen te ontwikkelen met aandacht voor biodiversiteit. We zetten extra in op het versterken van de kwaliteiten van de nationale parken Weerribben-Wieden en de Sallandse Heuvelrug. Daarbij moet ook aandacht zijn voor toegankelijkheid van de provinciale natuurgebieden voor senioren en mensen met een beperking.

Waterveiligheid en schoon water

Het CDA wil dat de waterveiligheid gegarandeerd is. Prioriteit hebben plannen die de gevolgen van klimaatverandering kunnen opvangen. Denk hierbij aan plannen tegen verdroging van landbouwgronden, bos en natuur, plannen om hittestress in onze steden te verminderen en plannen tegen wateroverlast door toenemende neerslag. Het CDA zet in op slimme combinaties van functies van water, natuur, landbouw, toerisme in het ruimtelijk beleid.

Het versterken van de samenwerking met Duitsland en andere provincies is hiervoor noodzakelijk.

Transformeren leegstaande gebouwen

Leegstaande gebouwen doen afbreuk aan de ruimtelijke kwaliteit. Het is in eerste instantie de verantwoordelijkheid van pandeigenaren om te zoeken naar een nieuwe invulling. Als dat niet mogelijk is dan kunnen de betrokken gemeente en de provincie een rol spelen bij het oplossen van problemen. Wij denken dan aan het aanpassen van regels om nieuwe ontwikkelingen mogelijk te maken en door de opdracht aan de Herstructurerings Maatschappij Overijssel te verbreden. Naast bedrijventerreinen en kantoorlocaties wil het CDA de kennis en kunde van de HMO ook inzetten voor het oplossen van leegstand problemen in winkelgebieden in de dorpen en kernen en agrarische gebouwen (gebiedsaanpak) en recreatieparken.

4.5 Voorzieningen behouden op het platteland

Het CDA maakt zich sterk voor een vitaal platteland en daarmee een sterke samenleving. Lokaal en landelijk werken we aan oplossingen om voorzieningen in kleine kernen in stand te houden. We denken dan aan breedband, kleine scholen, bibliotheekwerk, sport- en andere maatschappelijke activiteiten. Daarnaast is de leefbaarheid van het platteland gebaat bij duurzame, toekomstgerichte erven. Deze dragen bij aan doelen op het gebied van onder meer energie, milieu, economie en leefbaarheid. Zo wordt de sociale kwaliteit versterkt.

1

Samen voor
Overijssel

2

Trends en
ontwikkelingen

3

Samenleven
in Overijssel

4

Bruisende steden
en vitaal platteland

5

Niemand
buitenspel

CDA

6

MKB: motor van
onze economie

7

Samen in
beweging

8

Dienstbaar
bestuur

Niemand buitenspel

Keuzes voor een beter Overijssel

Werk voor iedereen

1. Het CDA vindt voldoende beschikbare en geschikte arbeidskrachten een belangrijk speerpunt voor de komende jaren.

Human Capital Agenda

2. Het CDA wil de regiodeals op het gebied van de Human Capital opgave krachtig stimuleren. Samen met de middelen van gemeenten en Regio's wil het CDA provinciale middelen inzetten om Rijksmiddelen binnen te halen voor de uitvoering van de programma's.

Onderwijs en arbeidsmarkt

3. Het CDA wil dat de MKB-werknemers van de toekomst goed geschoold zijn. Hiervoor moeten we samen met de MBO's ook in de komende jaren de noodzakelijke cofinanciering organiseren zodat we gebruik kunnen maken van de rijksmiddelen uit het Regionaal Investerings Fonds.

Mensen met afstand tot de arbeidsmarkt

4. Het CDA wil dat in de 3 regio's samen met gemeenten, werkgevers en onderwijs stevige programma's komen met een route op weg naar een "werk-kwalificatie" voor kwetsbare jonge mensen.

Vrijwilligerswerk en Mantelzorg

5. Het CDA kiest voor ondersteuning van innovatieve projecten ter versterking van het vrijwilligerswerk en mantelzorg.

5.1 Werk voor iedereen

In een eerlijke economie profiteert iedereen mee van het werk dat we samen verzetten. Iedereen kan naar vermogen meedoen en via werk voor zichzelf en zijn of haar gezin zorgen. Dat is nu, ondanks de aantrekkende economie, niet het geval. Mensen op de werkvloer trekken steeds vaker aan het kortste eind. Vooral onder de lage- en middeninkomens. Ze zijn vaker werkloos of aangewezen op kleine losse baantjes of tijdelijke contracten. Een eerlijke economie verbindt de belangen van werknemers en werkgevers, van rendement en verantwoordelijkheid.

Naast de keuzes om de impasse op de arbeidsmarkt te doorbreken kiest het CDA voor meer banen via lastenverlichting en minder regels. Het is een uitdaging om ondernemers te inspireren om risico's te nemen, te investeren in werkenden en werkzoekenden. En om mensen die bang zijn om hun werk en zekerheden te verliezen, te motiveren om zich een leven lang te ontwikkelen. Het CDA vindt de beschikbaarheid van mensen en voldoende

Niemand buitenspel

Keuzes voor een beter Overijssel

beschikbare en geschikte arbeidskrachten, een belangrijk speerpunt voor de komende jaren. Dit geldt zeker voor de grote opgaven in genoemde regio's als energietransitie, klimaatadaptatie, eHealth en bereikbaarheid. Het realiseren van deze opgaven komt in het gedrang bij gebrek aan personeel. Technologisering en robotisering zorgen voor nieuwe vormen van werkgelegenheid, maar vragen om werknemers met andere kennis en vaardigheden. Tegelijk bestaat er voor sommige werknemers het risico dat hun werk hierdoor verdwijnt. Twee kernwoorden zijn voor iedereen van belang: wendbaarheid en weerbaarheid. Iedereen moet mee kunnen doen en zijn of haar talenten naar vermogen kunnen ontwikkelen. Het CDA vindt het belangrijk dat alle werkgevers in Overijssel werk maken van inclusiviteitsbeleid, beleid dat erop gericht is dat iedereen mee kan doen.

5.2 Human Capital Agenda

Overijssel heeft een sterke MKB-sector. Zeker op het gebied van techniek, transport, recreatie en de maakindustrie scoort Overijssel goed. Er is veel werkgelegenheid in deze sectoren. Om dit te behouden en onze sterke regionale economie te behouden, moeten we ervoor zorgen dat er voldoende geschikte werknemers zijn en blijven. Scholing van onze jeugd en werknemers is hiervoor van groot belang, vooral met het oog op de technologische ontwikkelingen. Het CDA wil ook dat er voor mensen die nu aan de kant staan aandacht blijft. Deze opgaven moet de provincie oppakken samen met de regio's, de onderwijsinstellingen en het Rijk. De provincie ondersteunt waar dat kan, maar er ligt financieel ook een grote rol voor Rijk, gemeenten en het onderwijs.

5.3 Onderwijs en arbeidsmarkt

Als we Nederland draaiend willen houden, dan is intensieve

samenwerking tussen onderwijs en partners in de regio echt van het grootste belang. Heel veel bedrijven en instellingen begrijpen dat en weten onderwijsinstellingen goed te vinden. Ze stellen apparatuur en werkruimtes beschikbaar, bieden praktijkstages en organiseren gastlessen. Toch blijft het bieden van voldoende stageplaatsen een punt van zorg.

De ontwikkelingen op het gebied van ICT, robotisering en 3D-printen gaan razendsnel en hebben grote gevolgen voor onze economie en daarmee voor het onderwijs en de arbeidsmarkt. In de arbeidsmarktregio's worden initiatieven genomen door MBO's met als thema 'kiezen, leren en werken' in onder andere techniek en zorg.

Het CDA wil dat de MKB-werknemers van de toekomst goed geschoold zijn. Hiervoor moeten we samen met de MBO's ook in de komende jaren de noodzakelijke cofinanciering organiseren zodat we gebruik kunnen maken van de rijksmiddelen uit het Regionaal Investerings Fonds.

Deze zijn of worden gevolgd door innovatieve programma's. De verbinding tussen het onderwijs en het bedrijfsleven wordt gestimuleerd. Daarnaast vraagt "Een Leven Lang Ontwikkelen" betrokkenheid van de provincie, want het is nodig dat mensen de benodigde scholing, coaching, begeleiding krijgen en/of plaatsing naar sectoren waar tekorten zijn of dreigen. Het onderwijs blijft van belang voor de brede vorming van mensen via burgerschap en de maatschappelijke diensttijd.

5.4 Mensen met afstand tot de arbeidsmarkt

Ondanks alle inspanningen blijven er mensen met (bepaalde) afstand tot de arbeidsmarkt. Mensen die moeite hebben met lezen en schrijven en daardoor moeilijker mee kunnen

doen in de samenleving. Een brede, regionale aanpak van laaggeletterdheid is nodig. Gemeenten, werkgevers en onderwijs kunnen meer doen om laaggeletterdheid snel te signaleren en aan te pakken.

Voor kwetsbare jongeren is het van belang om een route te ontwikkelen die via een startkwalificatie en een "werk kwalificatie" uiteindelijk leidt naar leren en werken op maat. Het CDA wil dat in de 3 regio's tussen gemeenten, werkgevers en onderwijs stevige programma's komen voor deze kwetsbare jonge mensen. Verbind hierbij verschillende beleidsvelden (werk/zorg/sport). Ook vrijwilligers spelen hierin ook een rol, bijvoorbeeld via het door de provincie gesteunde "Maatje op Maat-project".

5.5 Vrijwilligerswerk en Mantelzorg

Vrijwilligers zijn de kampioenen van de sterke samenleving. Je inzetten voor een ander en elkaar is wat veel vrijwilligers, waaronder ook veel jongeren, in onze provincie vanzelfsprekend vinden. Daar willen we alle jongeren via de maatschappelijke diensttijd mee in aanraking laten komen. Zonder de inzet van vrijwilligers kunnen we niet sporten, blijven de kerken dicht, kunnen scholen niets extra's organiseren en rukt de vrijwillige brandweer niet uit. Er zou ook geen goede zorg kunnen zijn. Zonder de inzet, liefde en aandacht van mantelzorgers is de zorg in Overijssel namelijk ondenkbaar. Het CDA kiest ervoor om innovatieve voorbeeldprojecten ter versterking van het vrijwilligerswerk te ondersteunen.

Dit draagt bij aan de sociale kwaliteit en aan een sterke samenleving. Bijvoorbeeld door het slim inzetten van digitale communicatiemogelijkheden. Hierbij kunnen ook seniorenverenigingen een rol spelen. Bijvoorbeeld bij het bereiken van ouderen op het gebied van (verkeers) veiligheid, mobiliteit en digibetisme.

1

Samen voor
Overijssel

2

Trends en
ontwikkelingen

3

Samenleven
in Overijssel

4

Bruisende steden
en vitaal platteland

5

Niemand
buitenspel

6

**MKB: motor van
onze economie**

7

Samen in
beweging

8

Dienstbaar
bestuur

MKB: motor van onze economie

4. Het CDA vindt dat de provincie het Overijssels MKB kan ondersteunen door in aanbestedingen opdrachten te gunnen aan met name Overijsselse bedrijven.

Bedrijventerreinen en topwerklocaties

5. Gemeenten mogen bedrijventerreinen uitbreiden voor lokaal gewortelde bedrijven, mits er sprake is van een goede regionale afstemming onder provinciale regie.

Bereikbaarheid over weg, water en spoor

6. Het CDA vindt dat de provincie moet inzetten op het verkorten van de reistijd tussen belangrijke economische centra in de regio, met de Randstad en met Duitsland en dan met name de verbinding Enschede-Munster.
7. Het CDA blijft pleiten voor forse investeringen in weg, water en spoor, met prioriteit voor het opwaarderen van de N35.
8. Het CDA zet in op een Europees station ICE (Hogesnelheidstrein) in Hengelo.
9. Het CDA blijft inzetten op innovaties in het Openbaar Vervoer, op het spoor en op de fiets.
10. Het CDA stimuleert voldoende infrastructuur om elektrische auto's op te laden, door ruimte voor snellaadstations langs provinciale wegen te reserveren en voldoende laadpunten te realiseren met gemeenten en andere maatschappelijke organisaties.
11. Het CDA wil de bovenregionale fietsroutes tussen steden en kernen verbeteren en blijft inzetten op provinciale fietssnelwegen.
12. Het CDA zet in op verkeersveiligheid waarbij speciale aandacht is voor spoorwegovergangen, het fietsverkeer en het landbouwverkeer.
13. Het CDA wil duurzaam goederenvervoer ruimte geven. Over water biedt dat de meeste kansen.

Daarvoor zijn investeringen nodig van Rijk en Europa in de sluizen bij Eefde (voor Twente), de Kornwerderzand Sluis (voor Kampen, Zwolle en Meppel) en de Terminals bij Almelo, Deventer en Hengelo.

Kennis en Innovatie

14. Het CDA onderschrijft dat de provincie samen met de wetenschap en het bedrijfsleven met ambitie blijft werken aan de "Digitale Agenda Overijssel".
15. Het CDA wil investeren in innovatie en internationalisering, omdat het banen garandeert, de arbeidsproductiviteit op peil houdt, het vestigingsklimaat voor bedrijven die hoogwaardige werkgelegenheid bieden verbetert en het wegtrekken van hoogopgeleiden uit Overijssel voorkomt.
16. Het CDA zet zich in om met onze innovatieve afvalbranche, topuniversiteit Twente, het lectoraat circulaire economie bij Windesheim en andere partners leidend te zijn in de beweging naar circulaire economie.
17. Het CDA wil een verkenning naar de kansen van een Overijsselse Investeringsbank.
18. Het CDA wil voor 2019-2023 een actieprogramma voor duurzame vrijetijdseconomie, mee geïnitieerd door het samenwerkingsverband van toeristische bedrijven Gastvrij Overijssel.
19. Het CDA hecht aan een sterke provinciale basisinfrastructuur voor kunsten en cultuur.
20. Het CDA wil een provinciaal Cultuurprogramma waarin producties, talentontwikkeling en samenwerking worden gestimuleerd.
21. Het CDA ondersteunt verkenningen naar een (Rijks) Hanze-Kogge museum in Kampen/regio Zwolle in het kader van ons Hanzeverleden en de unieke vondst van de middeleeuwse IJsselkogge bij Kampen.

Keuzes voor een beter Overijssel

MKB, familie- en gezinsbedrijven

1. Het CDA kiest voor een DUURZAME GROEI AGENDA; investeren in de economie van morgen: Kennis, innovatie en duurzame groei.
2. Het CDA wil dat er een actieprogramma MKB Overijssel 2019-2023 komt, opgesteld in overleg met ondernemers, kennisinstellingen en medeoverheden.
3. Het CDA ondersteunt initiatieven die Overijssel de MKB-vriendelijkste provincie van Nederland houden, zoals MKB-kennispunten per regio.

MKB: motor van onze economie

Keuzes voor een beter Overijssel

6.1 MKB, familie- en gezinsbedrijven

Een eerlijke economie versterkt de basis voor welvaart en het welzijn van de komende generaties. Iedere ondernemer weet dat de kosten voor de baten uitgaan. Dat betekent dat we nu verstandig moeten investeren in de economie van morgen. Investeren in kennis, innovatie en duurzame groei. Dat noemen wij de Duurzame Groei Agenda. Het CDA kiest ervoor om dit niet van bovenaf op te leggen, maar juist mensen en bedrijven zelf in staat te stellen keuzes te maken. Sterk ondernemerschap is dan ook de basis de Duurzame Groei Agenda. Het is goed voor de regionale economie en het levert banen op, nu en in de toekomst. Het kloppend hart van onze Overijsselse economie wordt gevormd door kleine ondernemers en familiebedrijven, het MKB. Het CDA wil het programma “Versterken MKB en Ondernemerschap” krachtig voortzetten en van nieuwe impulsen voorzien.

De ondersteuning van familiebedrijven vormt daarbij een belangrijk onderdeel, bijvoorbeeld bij bedrijfsopvolging. Naast de hulp door gemeenten voor startende bedrijven, kiest het CDA voor kennispunten per regio als loket. Deze kennispunten staan in verbinding met de provincie, regionale ontwikkelingsmaatschappij, Rijk en Europa

om investeringsprogramma’s in kennis, innovatie en duurzame groei effectief vorm en inhoud te geven. Digitale hulpmiddelen helpen hierbij. In onze markt groeit de vraag naar sociale ondernemingen. Dat zijn ondernemingen die niet in de eerste plaats winst willen maken maar ook een maatschappelijke missie voor ogen hebben. Deze ondernemers zijn pioniers in een eerlijke economie, die meer draait om welzijn dan om winst. Wij zijn hun ambassadeurs en zetten ons in voor meer ruimte en passende regels.

Het CDA vindt dat de provincie een voorbeeld kan stellen en het Overijssels MKB kan ondersteunen door in aanbestedingen, waar dat binnen de regels mogelijk is, ervoor te kiezen om haar opdrachten te gunnen aan met name Overijsselse bedrijven.

6.2 Bedrijventerreinen en topwerklocaties

Werk voor iedereen is belangrijk in een sterke samenleving. Bedrijventerreinen en topwerklocaties horen daarbij. Het oplossen van de knelpunten in het dorp Zenderen (gemeente Borne) is voor het CDA prioriteit. Wij pleiten voor een westelijke randweg waarbij de N742 en N743 met elkaar

worden verbonden. Tegelijkertijd moeten, om de problemen in Zenderen structureel op te lossen, ook maatregelen worden genomen om te knelpunten op de A35 en A1 op te lossen. Een aantal gebiedsontwikkelingen blijven daarbij ook van belang zoals Technology Base Twente in Enschede, de Stationsomgevingen Zwolle en Hengelo, Binnenstad Almelo en Havengebied Deventer. Het CDA zet met extra inspanning de ingezette beleidslijn door!

6.3 Bereikbaarheid over weg, water en spoor

Voor een sterke samenleving is het van wezenlijk belang dat mensen elkaar ontmoeten. Om elkaar te ontmoeten, te werken en te recreëren moeten we ons kunnen verplaatsen. In Overijssel kunnen we dat doen over weg, water en spoor. Het CDA blijft pleiten voor forse investeringen in weg, water en spoor. Het CDA vindt dat de provincie moet inzetten in op het verkorten van de reistijd tussen belangrijke economische centra in de regio, met de Randstad en met Duitsland. Onze prioriteit op de weg ligt bij het opwaarderen van de N35, maar ook de A1, N340, N50 en N36 hebben onze aandacht. Ook het wegnemen van geluidsoverlast voor omwonenden van de A1 bij Bathmen heeft onze aandacht.

Bij het Water gaat het bijvoorbeeld om het Twentekanaal, de Vecht en de IJssel. En bij het spoor over de lijnen Enschede-Zwolle, Vechtroute, Almelo-Hardenberg, Kampen-Zwolle. Het opwaarderen van het spoor Zwolle- Deventer is een verantwoordelijkheid van het Rijk; Het CDA Overijssel vindt dat er bij het Rijk gelobbyd moet worden voor deze opwaardering. Het CDA zet in op een Europees station ICE in Hengelo. Het CDA Overijssel pleit voor een verkenning van de internationale treinverbindingen in Euregio verband. De komende periode zal worden verkend welke maatregelen nodig zijn om de treinverbinding tussen Noordoost Overijssel en Groningen te verbeteren. Deze treinverbinding vraagt wel een forse investering van de provincies Drenthe en Groningen en daarom pleit het CDA Overijssel voor een verkenning.

Investeringen in het Openbaar Vervoer zijn belangrijk voor Overijssel. Naast betere overstapmogelijkheden en langere bedieningsperiodes in het Openbaar Vervoer wil het CDA blijven inzetten op innovaties in het Openbaar Vervoer en op het spoor. Concepten als de buurtbus, belbus en taxibus zijn nodig om de kleine kernen bereikbaar te houden. Steeds meer mensen maken, door de opkomst van de elektrische fiets, gebruik van de fiets voor woon- werkverkeer en woon-schoolverkeer. Het CDA wil de bovenregionale fietsroutes tussen steden en kernen verbeteren en blijft inzetten op provinciale fietssnelwegen. Een meerjarig investeringsprogramma afgestemd met de gemeenten en buurprovincies wordt opgesteld. Hierin kunnen experimenten met auto-vouwfiets of fiets-ov bij enkele transferia een plaats krijgen. Daarnaast past het bij de voorbeeldfunctie van de provincie om het woon-werk fietsen van het eigen personeel te stimuleren.

Naast de elektrische fiets kiest het CDA ook voor ander elektrisch vervoer. Het CDA stimuleert voldoende infrastructuur om elektrische auto’s op te laden door ruimte voor snellaadstations langs provinciale wegen te reserveren en voldoende laadpunten te realiseren met gemeenten en maatschappelijke organisaties. Het CDA zet in op verkeersveiligheid waarbij speciale aandacht is voor spoorwegovergangen, het fietsverkeer en het landbouwverkeer. Naast maatregelen moeten ook gedragsbeïnvloeding, verkeerseducatie en fietsstimulering een plaats krijgen.

Om duurzaam goederenvervoer over water de ruimte te geven, zijn investeringen nodig van Rijk en Europa in de sluizen bij Eefde (voor Twente), de Kornwerderzand Sluis (voor Kampen, Zwolle en Meppel) en de Terminals bij Almelo, Deventer en Hengelo. Het CDA is tegen goederenvervoer dwars door centra van steden en kernen.

6.4 Kennis en Innovatie

De technische ontwikkelingen gaan in hoge mate onze leefomgeving en processen veranderen. Digitalisering, ook wel geduid als de vierde industriële revolutie, is de meeste recente ontwikkeling. Digitalisering heeft overal invloed

op. Er liggen kansen bij slimme mobiliteit, bij het beheer en onderhoud van onze (vaar)weginfrastructuur en bij het uitvoeren van handhavingstaken. Ook kan digitalisering de leefbaarheid en economie van kleine kernen versterken. Overijssel is voorzien van snel internet via breedband en hiermee koploper in Nederland. Ook in Europa is Overijssel een van de eerste regio's waar bijna overal, ook in het landelijk gebied, toegang is tot snel internet. Het CDA wil aandacht voor de laatste gebieden in Overijssel die nog geen beschikking hebben over breedband internet. Het CDA onderschrijft dat de provincie samen met de wetenschap en het bedrijfsleven aan de "Digitale Agenda Overijssel" met ambitie blijft werken, zodat we werken aan Smart Cities en aan Digitale Dorpen. Er moet aandacht blijven voor innovatieve experimenten zoals een living lab in het landelijk gebied. Daarmee kunnen kennis en competenties op het gebied van digitalisering voor maatschappelijke opgaven vergaard worden. (Zie ook hoofdstuk 8).

Naast kennis, zorgt innovatie voor een sterke samenleving. Overijssel heeft een gunstige uitgangspositie voor verdere modernisering van de economie. Oost-Nederland profileert zich, ook in Europa, goed en door samenwerking met Duitse regio's biedt dat kansen op terrein van gezondheid, voeding en de slimme maakindustrie. Innovatie vraagt om samenwerking tussen kennisinstellingen, bedrijfsleven en overheden. Het CDA wil investeren in innovatie en internationalisering, omdat het banen garandeert, de arbeidsproductiviteit op peil houdt, het vestigingsklimaat voor bedrijven die hoogwaardige werkgelegenheid bieden verbetert en het wegtrekken van hoogopgeleiden uit Overijssel voorkomt. Groei naar een circulaire economie helpt ons op weg naar een duurzame toekomst, waarbij uiteindelijk alle producten na gebruik worden hergebruikt. Afval wordt grondstof voor een nieuwe bestemming. Het CDA zet zich in om met onze innovatieve afvalbranche, top universiteit Twente en de lector circulaire economie bij Windesheim leidend te zijn in de beweging naar circulaire economie. Hier worden gemeenten, waterschappen en overig bedrijfsleven bij betrokken.

Europese samenwerking en programma's

Europese samenwerking en Europese programma's, zoals bijvoorbeeld het bereikbaarheidsprogramma TEN-T en het economische programma EFRO, dragen bij aan doelen op het gebied van (economische) samenwerking, innovatie, digitalisering, natuur en mobiliteit. Deze programma's wil het CDA zoveel mogelijk laten aansluiten bij regionale opgaven, die praktisch uitvoerbaar zijn. Ook zijn er Europese middelen nodig voor de door het CDA gewenste Duurzame Groei Agenda.

Overijsselse Investeringsbank

De noodzakelijke transitie vragen meerjarige investeringen

van de provincie Overijssel. Deels zitten deze in de bestaande fondsen, deels komen de middelen van Rijk, Europa of andere partners. Het CDA wil een verkenning naar de kansen van een Overijsselse Investeringsbank om hier optimaal gebruik van te maken.

6.5 Vrijtijdseconomie

De vrijetijdseconomie in Overijssel groeit. Er is een forse toename van bestedingen, overnachtingen en buitenlandse gasten. Het CDA wil voor 2019-2023 een actieprogramma duurzame vrijetijdseconomie, mee geïnitieerd door het samenwerkingsverband van toeristische bedrijven Gastvrij Overijssel. Kernpunten zijn blijvende werkgelegenheid en een sector die in balans is met haar omgeving. Overijssel heeft in 2018 de Nationale Top Spreiding Toerisme binnen gehaald en de daaruit volgende actiepunten kunnen opgenomen worden in het actieprogramma. Toerisme draagt bij aan een leefbaar platteland en is daarmee van economisch belang. Het brengt mensen van buiten de regio in aanraking met de schoonheid en identiteit van Overijssel. Overijssel moet over haar grenzen kijken en samen met de aangrenzende regio's inspelen op het toenemend aanbod toerisme vanuit met name de Duitse markt. Hierbij is het van belang om de kracht van de verschillende regio's binnen Overijssel te benutten.

Cultuur

Cultuur maakt onderdeel uit van de vrijetijdseconomie en draagt bij aan een goed vestigingsklimaat. De 3 regio's zijn gevraagd cultuurprofielen op te stellen samen met de culturele instellingen. Rijksfinanciering vraagt om cofinanciering van gemeenten en provincie. Het CDA ondersteunt verkenningen naar een (Rijks) Hanze-Kogge museum in Kampen/regio Zwolle in het kader van ons Hanzeverleden en de unieke vondst van de middeleeuwse IJsselkogge bij Kampen. Kunst- en cultuurinstellingen moeten een breed publiek aanspreken en nieuwe groepen bereiken. Het CDA hecht aan een sterke provinciale basisinfrastructuur voor kunsten en cultuur. Ook hebben deze instellingen een belangrijke rol bij cultuureducatie en –participatie. Hierbij gaat het onder andere om Museum De Fundatie, Natura Docet, de Nationale Reisopera, Het Orkest van het Oosten, Jeugdtheater Sonnevank, Rijksmuseum Twente en de grote samenwerkende poppodia. Uiteraard onderkent het CDA ook het belang van lokale culturele instellingen.

Het cultureel ondernemerschap wordt doorgezet, waarbij de beroepsopleidingen van Cibap en Artez partner zijn. Dit is van belang voor het stedelijk toerisme. Het CDA wil een provinciaal Cultuurprogramma waarin producties, talentontwikkeling en samenwerking worden gestimuleerd. Ook de ondersteuning van culturele- en muzikale festivals is hier onderdeel van. (Zie 7.1 Sport- en culturele beeldbepalende evenementen).

MKB: motor van onze economie

Keuzes voor een beter Overijssel

1

Samen voor
Overijssel

2

Trends en
ontwikkelingen

3

Samenleven
in Overijssel

4

Bruisende steden
en vitaal platteland

5

Niemand
buitenspel

6

MKB: motor van
onze economie

7

Samen in
beweging

8

Dienstbaar
bestuur

Samen in beweging

Keuzes voor een beter Overijssel

Sport- en culturele evenementen

1. Het CDA ondersteunt beeldbepalende evenementen op het gebied van sport en cultuur die voor ontmoeting en beweging zorgen, waardoor er een sterke samenleving ontstaat. We maken ons sterk voor het behoud van het jeugdsportfonds en het jeugdcultuurfonds.

Breedtesport en talentontwikkeling.

2. Het CDA wil een meerjarig actieprogramma talentontwikkeling, met als onderdeel het organiseren van sportwedstrijden tussen scholen in de 3 regio's. Ook wil het CDA weer een provinciaal sportbeleid.

Recreatie, fiets- en wandelroutes

3. Het CDA wil de routestructuren zoals fiets- en wandelnetwerken goed ontsloten houden, met product vernieuwing langs deze routes en innovatief onderhoud en beheer.

Gezond leven

4. Het CDA zet in op een integraal (ruimtelijk, milieu, economisch) stimuleringskader, waardoor eigenaren gestimuleerd worden om het asbest voor 2024 van het dak te hebben verwijderd.
5. Het CDA wil een herindeling van het luchtruim, voordat er daadwerkelijk gevlogen wordt vanaf vliegveld Lelystad.

7.1 Sport- en culturele evenementen

Sport en cultuur zijn belangrijk voor mensen. Sport is gezond, zeker voor mensen die worstelen met een gezonde levensstijl of overgewicht. Cultuur stimuleert de algemene ontwikkeling. Daarom vinden wij het belangrijk dat iedereen, onze kinderen in het bijzonder, kan sporten of zich kan ontwikkelen via muziek, toneel of andere culturele vorming. Mensen ontmoeten elkaar en zijn samen in beweging. Dit is goed voor de sociale kwaliteit. Vanuit dat belang ondersteunt het CDA beeldbepalende evenementen op het gebied van sport en cultuur. Hiernaast zet het CDA in op het versterken van streekeigen cultuur. (Zie Samenleven in Overijssel) Het CDA zet zich in voor de sport en cultuur in Overijssel en wij maken ons sterk voor het behoud van het jeugdsportfonds en het jeugdcultuurfonds. Om de toegang tot sport en cultuur voor ieder kind mogelijk te maken.

7.2 Breedtesport en talentontwikkeling.

Voor een sterke samenleving is zowel topsport als breedtesport van belang. Het een kan niet zonder het

Samen in beweging

Keuzes voor een beter Overijssel

ander. Jong en oud ontmoeten elkaar, het is goed voor de gezondheid en nieuwkomers worden opgenomen in een sportfamilie. Daarbij is het van belang om oog te hebben voor ieders unieke talent, talentontwikkeling. Partijen in de Regio Twente, de Regio Zwolle en de Regio Deventer-Stedendriehoek ontwikkelen een programma voor de uitvoering en de provincie ondersteunt daarin. Het CDA wil een meerjarig actieprogramma talentontwikkeling, met als onderdeel het organiseren van sportwedstrijden tussen scholen in de 3 regio's en het faciliteren van Regionale Trainings Centra. Zo wordt de sociale kwaliteit versterkt. Wat het CDA betreft komt er weer provinciaal sportbeleid.

7.3 Recreatie, fiets- en wandelroutes

Door te recreëren, te wandelen en te fietsen zijn we samen in beweging. Belangrijk is dat de beheerders van het groene en landschappelijke decor zich fors blijven inzetten om de kwaliteit op peil te houden. Het CDA wil dat terugzien in de streekprogramma's zoals Regge, Vecht, Noordoost-Twente, IJsseldelta, Giethoorn etc. Ook het toeristisch bedrijfsleven zal een belangrijke stap moeten maken in het vergroten en delen van de streekeigen landschappelijke kwaliteiten en cultuurhistorie. Het landschap moet toegankelijk en leesbaar zijn voor de recreant. Het CDA wil de routestructuren zoals fiets- en wandelnetwerken goed ontsloten houden, met product vernieuwing langs deze routes en innovatief onderhoud en beheer.

7.4 Gezond leven

Voor een sterke samenleving zijn mensen samen in beweging, ook voor hun gezondheid. In het verlengde hiervan verwachten mensen, dat het bedrijfsleven en zeker de overheid hun verantwoordelijkheid nemen. Mensen moeten leven in een gezonde omgeving en ook de natuur moet beschermd worden voor toekomstige generaties. Het CDA vindt dat de provincie daarom moet toezien op de normen voor een schone lucht, water en ondergrond en het voorkomen van geluidshinder. In Overijssel ziet het CDA een aantal opgaven: het verwijderen van asbest in 2024, het behouden van een duurzame schone ondergrond en verantwoord in gebruik nemen van het uitgebreide vliegveld Lelystad.

Asbest verwijderen

Overijssel heeft een verleden met asbest en asbestsaneringen. De regeling "Asbest van het dak-zonnepanelen erop" is in Overijssel bedacht en landelijk overgenomen. Nu is de opgave om in 2024 alle asbest van de daken verwijderd te hebben. Het CDA zet in op een integraal (ruimtelijk, milieu, economisch) stimuleringskader, waardoor eigenaren gestimuleerd, maar ook geholpen worden om het asbest in 2024 van het dak te hebben verwijderd. Er moet expliciet aandacht zijn voor de groep asbestdak-eigenaren die sanering niet kunnen bekostigen.

Het recyclen van asbest moet onderzocht worden. Daarbij vragen wij aandacht voor de voorlichting, ook via accountants en banken.

Duurzame schone ondergrond

Het CDA omarmt initiatieven, die ervoor zorgen dat de ondergrond duurzaam beheerd wordt en schoon is. Zowel in Hardenberg als Eesveen zijn plannen in voorbereiding waarbij er twijfels zijn of deze passen bij dit uitgangspunt. Het CDA wil geen permanente opslag van omgevingsvreemde stoffen in de diepe ondergrond van Overijssel, waaronder het injecteren van olieafvalwater afkomstig uit Drenthe in Overijssel. Het CDA dringt bij het Ministerie aan op waterzuivering ter plekke.

Het CDA wil, op basis van de opgestelde visie op de ondergrond, op korte termijn een verkenning naar duurzame en veilige bodem innovaties en verantwoordelijkheden met betrekking tot de bodemschatten. (Zie hoofdstuk 4.2)

Uitbreiding vliegveld Lelystad

Het CDA maakt zich zorgen over de voorgenomen uitbreiding van vliegveld Lelystad, als het gaat om de effecten van het geluid op de leefbaarheid en gezondheid van mensen in Overijssel en het toerisme. De gevolgde procedure rammelt en de betrouwbaarheid van de Rijksoverheid is in het geding. Het CDA vindt dat de openstelling van Lelystad Airport alleen kan plaatsvinden onder de nadrukkelijke voorwaarde dat het luchtruim in uiterlijk 2023 is heringedeeld en dat de laagvliegroutes verdwijnen. Wij trekken gezamenlijk op met gemeenten in Overijssel en met onze Gelderse CDA collega's.

1

Samen voor
Overijssel

2

Trends en
ontwikkelingen

3

Samenleven
in Overijssel

4

Bruisende steden
en vitaal platteland

5

Niemand
buitenspel

6

MKB: motor van
onze economie

7

Samen in
beweging

8

Dienstbaar
bestuur

Dienstbaar bestuur

Keuzes voor een beter Overijssel

1. Het CDA staat voor een samenleving met meer ruimte voor eigen keuzes en dat betekent minder regels van de overheid en meer zeggenschap voor burgers zelf.

Een sterke samenleving kan niet zonder een goed functionerende democratie en stabiele rechtsstaat. Een sterke samenleving wordt niet in Zwolle, Den Haag of Brussel gebouwd, maar dichtbij mensen in de regio's, de stad, het dorp, de wijk en in de eigen buurt.

Nieuwe vormen van overheids- en burgerparticipatie en digitale technologie bieden kansen hierop in te spelen. Statenleden gaan er meer op uit en leveren in het voortgezet onderwijs en middelbaar beroepsonderwijs een bijdrage aan burgerschap. Het CDA vindt dat scholieren tussen 12 en 18 éénmaal het provinciehuis moeten bezoeken. Jaarlijks

moet de dag van de democratie uitnodigend zijn voor onze inwoners om actief de democratie te ervaren. Het CDA is voorstander van een provincie, die volop ruimte geeft aan maatschappelijk initiatief. De samenleving staat voor ons voorop. De overheid en de markt zijn dienstbaar aan de samenleving. De provincie moet bij ieder plan duidelijk voor ogen hebben hoe de inbreng van inwoners is verzekerd. Overijssel heeft de afgelopen vier jaar pilots gedaan om het bestuur van de provincie te verbeteren. Hier moet de provincie mee door gaan.

Het CDA kiest voor een sterk middenbestuur. De provincie heeft een verbindende rol tussen de verschillende bestuurslagen. Het CDA wil dat deze rol de komende jaren verder uitgebouwd wordt met als doel dat de leefbaarheid en de economie gestimuleerd worden. Het CDA vindt dat de provincie via duidelijke normen toezicht moet houden op de financiële stabiliteit van gemeenten, zodat ze niet verrast worden door het eventuele preventieve toezicht. Het CDA is tegenstander van opgelegde fusies tussen gemeenten.

Het CDA onderschrijft het belang van de Euregio als samenwerkingsverband van gemeenten aan beide kanten van de grens. We zetten nog steviger in op grensoverschrijdende samenwerking met Nordrhein Westfalen en Niedersachsen op het terrein van onder meer arbeidsmarkt, mobiliteit en energie. Ook in de Agenda Oost, die Overijssel samen met Gelderland uitvoert, is de internationale samenwerking met Duitsland van groot belang.

Het CDA wil een stevige aanpak van ondermijnende criminaliteit en zet zich in voor meer politie en BOA's in steden en op het platteland. Hierdoor wordt de pakkans bij het dumpen van drugsafval vergroot. We stimuleren een regionale en integrale aanpak van ondermijning, want dit kan de rechtsstaat en democratie van lokale en regionale overheden aantasten.

Het CDA is tegen verhoging van lasten voor burgers en bedrijven. De opcenten op de motorrijtuigenbelasting blijven bevroren, net als de afgelopen vier jaar onder onze verantwoordelijkheid. Het huishoudboekje van de provincie moet op orde blijven en het beschikbare vermogen moet zoveel mogelijk maatschappelijk rendement opleveren. Het CDA is kritisch op de inhuur van externe adviseurs en de groei van de ambtelijke organisatie. Provinciale fondsen moeten in toenemende mate revolverend worden. Dit houdt in dat het geld dat de provincie investeert uiteindelijk ook weer terugkomt bij de provincie en opnieuw gebruikt kan worden.

Altijd in de buurt!

Colofon

Verkiezingsprogramma CDA Overijssel 2019-2023

Vastgesteld op 22 november 2018

Tekst: Theo Rietkerk en Kim Verweij, op basis van alle input van leden,
Overijsselaars en vele (maatschappelijke) organisaties.

Redactie: Piet-Cees van der Wel, Marcel van Dijk, Theo Rietkerk en Kim Verweij.

Adviseurs: Eddy van Hijum, Martin Reesink

Fotografie: Rick Meinen Studio

Vormgeving: Total ID - Grafisch Ontwerp

CDA Overijssel

Hannie Schaftlaan 1

8121 KE Olst

www.cdaoverijssel.nl

overijssel@cda.nl